

اولین دبیرستان دخترانه دولتی مشهد در یک قدمی ۱۰۰ سالگی است

جای خالی «آزادگان» در فهرست آثار ملی

سال ۲۴-۱۳۲۳ به خیابان امام خمینی (پهلوی سابق) می گوید: با افزایش تعداد دانش آموزان و کمبود جا، دوره اول و دوم دبیرستان ها در سال ۱۳۲۴-۲۵ در هم ادغام شدند.

با خریداری منزل شخصی آقای مؤید ثابتی - که در خیابان جهانیانی قرار داشت - در سال ۱۳۲۶-۲۷ «شاهدخت» به این محل منتقل شد و تا امروز در همین محدوده فعالیت دارد؛ در حالی که دبیرستان «ایراندخت» نیز به محل سابق آن در کوچه روبروی اداره کل منتقل شد.

دانش سرا و دبیرستان در یک مکان

در میان مدیرانی که دوره خدمت خود را در «آزادگان» گذرانده اند، کسانی بوده اند که باتوجه به قدمت و پیشینه، مشتاق پیدا کردن گذشته آن باشند. علاقه شدید زهرا خندان دل، که عهده دار مدیریت مجموعه در سال های ۹۱ تا ۹۴ بوده، موجب شده تا وی سراغ افرادی برود که چیزی از گذشته این مدرسه به خاطر داشته اند.

اطلاعات خندان دل با گفته های دیگران کمی متفاوت است. وی باتوجه به تحقیقاتی که درباره تاریخچه این مجموعه داشته، احداث آن را به سال ۱۳۰۸ برمی گرداند و دلیل این موضوع را مهری می داند که با این تاریخ و به نام این دبیرستان ثبت شده است.

او توضیح می دهد: در این سال دبیرستانی برای دختران از بودجه آستان قدس تأسیس شد و دوره متوسطه در آن جا تعلیم و تدریس می شده است. آن دبیرستان تا سال ۱۳۱۳-۱۳۱۴ تنها دبیرستان «نسوان» در مشهد بوده است.

«نسوان» تا سال ۱۳۱۵ در کوچه «چراغ برقی» بود و در سال ۱۳۱۵ به کوچه «شجاع التولیه» انتقال یافت که بعدها با خریداری منزل ملکی آقای مؤید ثابتی این محل برای تحصیل دختران در نظر گرفته شد.

اداره فرهنگ خراسان به سرپرستی آقای ابوالقاسم فیوضات - که ریاست کمیسیون ساختمان آموزشگاه های شهری را عهده دارند - و آقای محمود فرخ، معاون تولیت عظمی و آقای مؤید ثابتی توافق کردند که جناب آقای فیوضات کلیه اعیان ملکی منزل آقای مؤید ثابتی - استیجاری آستان قدس واقع در زمین های معروف به «باغ مستوفی» (حاشیه خیابان جهانیانی) - را که به مبلغ هفتصد و هجده هزار و یکصد ریال تعیین شده است، از محل عوارض ساختمانی که در مشهد وصول می شود، برای آموزشگاه های مشهد خریداری کند و مانند سایر ساختمان های عمومی فرهنگ که در این مورد بنا می شود جزو ابنیه عمومی ثبت نماید.

به گفته مدیر سابق مدرسه در ابتدا «شاهدخت» دارای ۲ کلاس دبیرستان و ۲ کلاس دانش سرا بوده است.

چرا ثبت میراث نشده است؟

مهمین کیانی، دبیر تاریخ مدرسه «آزادگان»، که در آستانه بازنشستگی است، یار دبستانی

پایه گذاری اولین دبیرستان دولتی دخترانه

در رابطه با پیشینه مدارس دخترانه با ایرج آقا ملایی و دکتر متولی که کتابی به نام «تاریخچه نوین آموزش و پرورش مشهد» دارند، هم کلام می شویم.

ایرج آقا ملایی می گوید: مدارس در ابتدا به شکل و شمایل امروز نبودند و حکم مکتب خانه را داشته اند. قبل از احداث دبیرستان دخترانه به صورت رسمی، آستان قدس رضوی، دبیرستان «نسوان» را برای دختران تأسیس کرده که مکان ثابتی نداشته و به صورت استیجاری اداره می شده است.

آقا ملایی برای تألیف و تدوین «تاریخچه نوین آموزش و پرورش مشهد»، مدت ها به دنبال گفت و گو با مسئولان آموزش و پرورش بوده است. هر چند برخی از اسناد و مدارک در اتفاقاتی که پیش آمده از بین رفته، اما تمام آنچه را که می گوید بر اساس ابلاغیه ها و اسنادی است که آن ها را دیده است.

وی با اشاره به اسنادی که دبیرستان «شاهدخت» را اولین مدرسه دولتی دخترانه مشهد دانسته اند، سال تأسیس این مدرسه را ۱۳۱۵ و ۱۳۱۶ بیان می کند که با سه کلاس فعالیت آموزشی خود را شروع کرده است. دکتر متولی، مدرس دانشگاه، نیز با اشاره به موارد ثبت شده در اسناد ماندگار از آن دوره می گوید: نام «شاهدخت» در سال ۱۳۱۶ به عنوان اولین مجموعه آموزشی دیده می شود. بعد از آن و در سال ۱۳۱۶-۱۳۱۷ نام دبیرستان دولتی «ایراندخت» به عنوان دومین مدرسه ذکر شده است.

وی در یک توضیح کوتاه یادآور می شود: اداره معارف کلاس های دوره دوم دبیرستان «شاهدخت» و «ایراندخت» را با هم دیگر ادغام کردند و آن را به کوچه روبه روی اداره کل آموزش و پرورش انتقال داد. پس از آن مدرسه از این محل به مکان دیگری انتقال داده شده و نام «ابومسلم» بر آن گذاشته شد و مدیریت دو مدرسه به حبیبه فیوضات واگذار گردید.

دکتر متولی همچنین از انتقال سیکل اول دبیرستان «شاهدخت» و «ایراندخت» در

از اعیان و اشراف شهر و از خانواده های سنت شکنی بوده اند که راه را برای تحصیل دخترانشان باز می گذاشتند؛ البته این موضوع برای گذشته هایی که تقریباً به ۸۰ سال پیش باز می گردد، خیلی دور از باور نیست. آن ها اعتقاد و باور داشتند که تحصیل برای دختران ضرورتی ندارد، اما هنجار شکنی همیشه مبارزانی مقاوم و داوطلب می خواسته که راه را برای دیگران باز و هموار کند.

فروغ پایه گذار مدرسه دخترانه

هنجار شکنی و اقدام بانو آذر بخشی (فروغ) قبل از تأسیس مدارس دولتی، در ردیف اولین فعالیت ها برای تأسیس دبیرستان دخترانه در مشهد است. وقتی با وجود مخالفت ها و با شجاعت تمام مدرسه «فروغ» را بنیان نهاد و چندین و چند سال در این راه مبارزه کرد.

او ضمن فعالیت در مقطع ابتدایی در سال ۱۳۰۹ مجوز کلاس اول متوسطه را برای دختران از اداره ابالتی معارف و اوقاف خراسان دریافت کرد و در کنار مدرسه ابتدایی، دبیرستان دخترانه را تأسیس نمود. اقداماتی که فروغ انجام داده جنبه شخصی داشته و جایی ثبت ضبط نشده و به خاطر درج نشدن مشخصات دبیرستان های دخترانه تناقض هایی در زمان تأسیس و نام گذاری مدارس دیده می شود. شاید به همین خاطر است که در بایگانی اداره کل آموزش و پرورش خراسان تا سال ۱۳۱۵ نامی از دبیرستان های دخترانه دیده نمی شود. به گفته برخی از افراد، پیشینه اولین دبیرستان دخترانه مشهد به سال ۱۳۰۸ بازمی گردد، اما سندی ثبت شده در این باره نداریم.

معصومه فرمانی کیا- نشانی مدرسه را حوالی خیابان چمران داده اند. برای رفتن به دبیرستان دخترانه «شاهدخت» قدیم که بعد از پیروزی انقلاب اسلامی به «آزادگان» تغییر نام داده کوچک ها را گز می کنیم.

خبری از بافت قدیم و خانه های کهن نیست. اینجا ساختمان هایی هست که ایوان های مشرف به حیاط و خیابان ندارد؛ همان ایوان هایی که در روزگار نه چندان دور به حیاط های باغ مانند و انبوه درختان سبز مشرف بوده است. ساختمان هایی که بندکشی های میان آجرهایش تازه است و درهای چوبی امروزی اش از جنس همان هایی است که چند خانه آن سمت تر دارد.

پیدا کردن آدرس مدرسه خیلی سخت نیست و اهالی چشم بسته نشانمان می دهند. مجموعه آموزشی بزرگی که در حاشیه خیابان قرار دارد، شلوغ و پر رفت و آمد است.

اولین چیزی که از دبیرستان «آزادگان» به چشم می آید، ساختمان بزرگ و وسیعش است. ورودی مدرسه که نوین و امروزی است، بزرگی از موفقیت های دانش آموزان نصب است.

معماری مجموعه با توصیف های دانش آموزان و آموزگاران گذشته اش زمین تا آسمان فرق دارد. هر چه چشم می چرخانیم از پنج دری های بلند مشرف به حیاط و سقف شیروانی اولین دبیرستان دخترانه دولتی مشهد خبری نیست. نه پنجره های قدی و بلند و مشرف به باغ سبز و مصفاست و نه از خانه های چند هکتاری و باغ مانند اطراف آن خبری هست. می شود گفت ظاهر امروزی مدرسه فرقی با سایر مجموعه های آموزشی ندارد. نقل است که دانش آموزان مدرسه «شاهدخت»،

اداره معارف
کلاس های دوره
دوم دبیرستان
«شاهدخت» و
«ایراندخت» را با
هم دیگر ادغام کرد
و آن را به کوچه
روبه روی اداره کل
آموزش و پرورش
انتقال داد

